
Jan Sundberg (1996): *Partier och partisystem i Finland*. Schildts, Esbo. 263 s.

Vaikka puolueet väitettyine kriiseineen ovat melkein päivittäisinä puheenaiheina, ei niitä ole kovinkaan paljon tutkittu. Viimeisin puolueiden tilaa käsittelevä yleisesitys ennen Sundbergin kirjaa on vuonna 1982 ilmestynyt Onni Rantalalan perinpohjainen ja runsaasti käytetty teos *Suomen puolueiden muuttuminen 1945–1980*. Toki tässä välissä on tullut joitakin puolueita käsitteleviä tutkimuksia, kuten esimerkiksi Matti Hyvärisen, Jari Ehrnroothin ja Pauli Kettusen väitöskirjat, mutta niidenkin tutkimusongelma kohdistuu menneeseen aikaan eikä nykypäivään. Nykyisyyttä ei kovin paljon puoluetutkimuksessa ole huomioitu, ja jos huomioidaan, tutkitaan sitä, mikä silmin nähden »liikkuu». Tämä oli ilmeistä varsinkin 1980-luvulla, kun

politiikan uudet tulokkaat, Vihreät, olivat monen pro gradu-tyon aiheena. Heistäkään ei juuri väitöskirjataan julkaisua tullut.

Vakiintuneiden puolueiden oletetaan pysyvän paikallaan ja noudattavan vuodesta toiseen samaa toimintakulttuuria. Näennäisesti »liikkumattomien» vakiintuneiden puolueiden tutkiminen ei juurikaan ole ollut muodissa. Niinpä Sundbergin kirja on erittäin tervetullut.

Sundberg on kirjoittanut teoksensa pääasiassa opiskelijoiden tarpeita varten tarkoituksena tarkastella puolueita sisäisen ja ulkoisen vaikuttamisen areenoina. Institutionalismien ja komparativismien perinteeseen ankuroituva teos tuo esille laajan määrän tilastollista materiaalia, joka on kirjan päälähde yhdessä puoluetoimintaa rajoittavien ja mahdollistavien säännösten kanssa.

Varsinkin puolueiden ja valtiovallan suhteita arvioivissa luvuissa Sundberg käyttää vertailukohteina muita Pohjoismaita. Olisi ollut mielenkiintoista, jos Sundberg olisi verrannut myös puolueiden jäsenmäärien ja jäsenrakenteen kehitystä vastaavaan kehitykseen muissa maissa. Lukuisista taulukoista saa selvän kuvan siitä, mihin puolueet ovat jo pitkään olleet menossa: puolueiden perusjärjestöjen määrät ovat laskussa, samoin puolueiden jäsenmäärät. Jäsenkunta vanhenee ja uusien puolueiden (kuten Vihreiden ja Nuorsuomalaisen) jäsenmäärät ovat erittäin pieniä verrattuna vuosisadan alussa ja keskivaiheilla perustettujen puolueiden jäsenmääriin.

Tilastovertailun lisäksi Sundberg luokittelee erityyppisiä puolueita. Puoluetyyppien kriteereinä ovat muun muassa se, onko puolue hierarkkisesti johdettu vai ei, onko puolueen johto »personalisoitunut» vai »institutionalisoitunut», ohjaako puoluetta byrokratia vai puoluejohtajuus, miten puolueen ohjelmat vaikuttavat puolueiden ohjautuvuuteen ja niin edelleen. Joskus jaot jäivät melko teoreettiselle asteelle. Esimerkiksi Sundbergin kuvaamaa »egalitääriin» puolueen johtamistapa on lähestymässä vastinpariaan hierarkkista johtamista. Tämä varsinkin Saksan Vihreiden puoluemallin pohjalta syntynyt idea on pienen »kokeiluajan» jälkeen kuitumassa, kun sekä Vihreät että Vasemmistoliitto ovat lieventäneet rotaatiopykäläänsä ja ottaneet käyttöönsä työvaliokunnat ja puoluevaltuustot. Toisaalta »egalitäärisen puolueen» eräs piirre eli sukupuolikiintiöt puoluehallituksessa otettiin käyttöön tyypillisessä hierarkkisessa puolueessa – sosialidemokraateissa – viime kesän puoluekokouksessa. Olisi ollut mielenkiintoista lukea Sundbergin arvio siitä, mihin tämäntyyppinen 1980-luvulla paljon esillä ollut uusi puoluetyyppi on menossa. Onko tapahtumassa sulautumista, jossa sekä hierarkkinen ja egalitääriin malli puhtaina ideoina poistuvat ja ottavat mallia toisistaan?

Osuvin Sundbergin luokittelusta on jakaa puolueet sen mukaan, miten voimakkaasti ne ovat sitoutuneet toisaalta etujärjestöihin ja toisaalta paikallisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Heikoimmat siteet molempiin tahoihin on »pelkillä parlamenttipolueilla», kuten kristillisillä ja vihreillä. Näiden vastinpari ovat

»suuret massaorganisaatiot», kuten SDP, Keskusta ja Vasemmistoliitto, joilla on vahvat siteet sekä paikallisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin että etujärjestöihin. Kokoomus ja RKP sijoittuvat näiden väliin. Niillä ei ole kovin vahvoja siteitä edunvalvontajärjestöihin mutta sen sijaan vahvat siteet paikallisiin instituutioihin.

Koko kirjan kokoava ajatus on puolueiden »kartellisoituminen». Sundberg viittaa useasti yhteistyökumppaneihinsa Richard Katziin ja Peter Mairiin, joiden mukaan erityisesti Pohjoismaissa, Saksassa ja Itävallassa on pitkään jatkunut kehitys, jossa puolueet kiinnittyvät yhä voimakkaammin julkiseen valtaan erilaisin sitein, kuten esimerkiksi julkisella tuella ja monin julkisen vallan säädöksin. Kartellipuolueet ovat integroineet jäsenensä muun muassa lautakunta- ja komitealaitosten kautta julkiseen hallintoon. Suomalaiseen puoluekartelliin kuuluvat SDP, Keskusta, Kokoomus, Vasemmistoliitto ja RKP. Ne tekevät keskenään yhteistyötä ja jättävät uudet pyrkijät, kuten esimerkiksi Vihreät ja Nuorsuomalaiset, kartellin ulkopuolelle. Sundberg ei näe mitään suuntausta, joka uhkasi Suomen puoluekartellin asemaa.

Sundbergin kirjan luettuaan tajuaa, millaisen muutoksen kourissa suomalainen puoluelaitos on. Vaikka kartellipuolueet pysyisivät täysin samoina, muuttuvat niidenkin toimintatavat, kun esimerkiksi vaalikampanjat tulevat entistä ammattimaisemmiksi ja vapaaehtoistyötä puolueessa tekevien merkitys pienenee. Kirjan kirjoittaminen tällaisena muutoksen aikana on vaikea: pitäisi luoda kuva pitkään paikallaan pysyneestä ja vasta viime vuosikymmenellä liikkeelle lähteneestä kohteesta. Tähän liittyvät kirjan epätasallisuudet ja puutteet. Esimerkiksi punapääoman romahtamista ja puolueiden oman lehdistön kuitumista Sundberg ei ole huomioinut kirjassaan. Kirja on kirjoitettu ikään kuin suomalaisen »leiri-yhteiskunnan» raunioilla.

Kirja vaikuttaa nopeasti tehdyttä. Sen kaikkia tietoja ei ole tarkistettu ajan tasalle. Puutteellisinta on se, ettei puolueita juurikaan esitellä. Puoluelaitoksen synnystä kertovaa lyhyttä lukua olisi voitu laajentaa koskemaan nykyaikaa eikä lopettaa SKDL:n syntyyn toisen maailmansodan jälkeen. Puutetta ei korvaa sivun kokoinen puolueiden historiallista kehitystä kuvaava kaaviokuva, varsinkin, kun siitä puuttuvat Vihreät. Varsin samantapaiseen kaavioon on Timo Soikkanen saanut mahtumaan myös Vihreät siten, ettei se sotke vasemmisto-oikeisto asetelmaa. Myös toinen havaitsemani epätarkkuus liittyy Vihreisiin. Sundberg väittää, ettei Vihreillä ole lainkaan puoluevaltuustoa. Kuitenkin puolue on muuttanut sääntönsä vuonna 1993 niin, että ennen puoluehallituksen asemassa ollut »valtuuskunta» muuttui puoluevaltuuston kaltaiseksi, kun Vihreille valittiin puoluehallitus.

Puolueiden tarkasteleminen sisäisen ja ulkoisen vaikuttamisen areenana on yksi näkökulma, jota varsinkin useat puolueeteoretikot suosivat. Tässä näkökulmassa on se puute, että se ei ota puolueen perustami-

sen ja siinä toimimisen syytä huomioon. Puolueet ovat syntyneet yhteiskunnallisen ristiriidan johdosta ajamaan ideologisia tavoitteitaan. Vielä 1970-luvulla puolueet kilpailivat parhaasta tulevaisuusvisiosta, uskoivat lineaariseen edistykseen ja jatkuvaan kasvuun. Nyt tämä moderni ajattelutapa on kokenut haaksirikon. Puolueiden tulevaisuushorisontit ovat kadonneet, ja tärkeintä puolueille on vain tämän päivän politikointi ei esimerkiksi emansipaatio. Sundbergin kirjasta puuttuu kokonaan osuus, jossa käsiteltäisiin puolueiden aatteellisia lähtökohtia. Lieneekö syynä se, että »ideologioiden kuoleminen» jälkeen niiden mukaan ottaminen olisi antanut harhaisen kuvan nykyajan puolueista. Mutta toisaalta historiaa ei voi kokonaan unohtaa; vanheneva jäsenistö on ryhtynyt aikanaan vapaaehtoiseen puoltoimintaan jonkun aatteen elähdyttämänä. Onko puolueissa enää tuota aatetta, vai ovatko ne pelkkiä kolkoja kartellisoituneita organisaatioita ja valtaverkostoja ilman ihanteita?

RAULI MICKELSSON
